

Показник емоційної креативності "новизна" корелює з показником емоційного інтелекту "контроль експресії" ($r = 0,404$; $p \leq 0,01$). Це означає, що люди, які вміють успішно контролювати зовнішні прояви емоцій, характеризуються також здатністю переживати незвичні емоції, які складно вербалізувати. Вірогідно, це обумовлено наявністю розходжень між емоціями та почуттями, які демонструються та реально переживаються.

Показник емоційної креативності "ефективність" корелює з показником емоційного інтелекту "контроль експресії" ($r = 0,643$; $p \leq 0,01$). Тобто існує зв'язок між чіткістю емоційної експресії та уважністю до її окремих проявів.

Разом з тим, аналіз кореляційної матриці показав також наступне: в більшій мірі емоційній креативності сприяє здатність до розуміння емоцій інших людей, ніж здатність до розуміння власних емоцій. В нашому дослідженні не виявлено жодного випадку взаємозв'язку показників емоційної креативності та показника емоційного інтелекту "розуміння власних емоцій".

Емоційній креативності суттєво сприяє здатність до управління емоціями, як власними, так й емоціями інших людей (виявлено ряд кореляцій між зазначеними змінними).

Також, найбільш тісно з емоційною креативністю пов'язаний такий показник емоційного інтелекту, як "контроль експресії".

Отже, проведене дослідження дає підстави підкреслити наявність зв'язку між емоційною креативністю та емоційним інтелектом на емпіричному рівні. Поряд із тим, стосовно проблематики даного дослідження постає низка нових питань. Чи розповсюджуються дані проведеного дослідження на вибірки інших спеціальностей (наприклад, на технічні спеціальності)? Чи буде встановлено подібний зв'язок між емоційним інтелектом та емоційною креативністю не як особистісною рисою, а як окремою здібністю? Чи існує зв'язок між емоційною креативністю та таким механізмом усвідомлення емоцій інших людей як емпатія? Вивчення цих питань – перспективи подальших досліджень.

О.Ю. Дроздов
м. Чернігів

"ПРЯМА КОНТРАСТНІСТЬ" ЯК МЕХАНІЗМ МАСОВОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Феномен геополітичної свідомості (ГПС) ми розуміємо як форму відображення подій та явищ "політичного світу" крізь призму "географічного світу" шляхом ототожнення певного географічного простору з конкретною політикою (соціально-політичними процесами), яка там здійснюється. А оскільки сприймати, осмислювати та оцінювати геополітичну реальність здатні не лише представники політичних і військових еліт, професійні політологи, журналісти-міжнародники, але й звичайні громадяни (завдяки впливу ЗМІ, культури, власного життєвого досвіду тощо), доречним є введення категорії масової геополітичної свідомості. Останню можна визначити як форму (рівень) побутового, неелітарного, "народного", нефахового відображення геополітичних явищ.

Функціонування масової ГПС спирається на комплекс психологічних та соціально-психологічних механізмів. Ними, зокрема, є: стереотипізація, міфологізація, ідеалізація, соціальна категоризація, атракція, асоціація, персоніфікація тощо. Поряд із тим результати наших емпіричних досліджень останніх років дають підстави для виділення ще одного комплексного (системного) механізму масової ГПС, який умовно можна визначити як "пряму контрастність". Нагадаємо, що в психології та фізиці виокремлюють два типи зорового контрасту – прямий (сприймання темного предмету на світлому фоні) та зворотній (навпаки). Можливість використання метафори "пряма контрастність" у контексті нашого дослідження базується на такій поширеній закономірності – уявлення про "зарубіжжя" достатньо часто виступають зворотнім відображенням політичних та економічних оцінок власної країни. Тобто

антиподом уявлень про "нестабільну", "невпорядковану" "слаборозвинуту", "бідну" і т. ін. Україну є уявлення про "стабільні", "впорядковані", "розвинуті", "багаті" країни Заходу (Північної Америки, Західної Європи) та Сходу (Росія, Китай, Японія). При цьому образи останніх ("сильна розвинута країна", "добра" влада і політика", "впорядкована країна" тощо) досить часто співпадають між собою.

Фактично, механізм "прямої контрастності" базується на механізмах ідеалізації, стереотипізації, міфологізації, соціальної категоризації та аутгрупового фаворитизму. Можливо, він пов'язаний із особливостями геополітичних ментальних карт мешканців України – їхню локалізаційну (географічну) основу складають саме провідні країни Заходу та Сходу, створюючи фон із доволі завищеними "точками відліку" (в одному з наших досліджень було встановлено, що найчастіше наші громадяни згадували наступні країни світу – США, Росію, Німеччину, Україну, Велику Британію, Китай, Францію, Японію, Канаду). А в інших дослідженнях виявилось, що при соціальній категоризації геополітичних акторів найзначущіші критерії (психосемантичні фактори) часто носять саме політико-економічний характер – "Соціально-економічне благополуччя та демократичність", "Політико-економічний розвиток" тощо. Враховуючи все це, існування ефекту "прямої контрастності" стає цілком зрозумілим та закономірним.

На наш погляд, все це узгоджується з теорією виправдання соціальної системи (*Theory of System Justification*), запропонованою Дж. Джостом (*J.Jost*). Згідно з нею, аутгруповий фаворитизм розглядається як варіант вирішення когнітивного дисонансу, котрий виникає внаслідок вираженої соціально-економічної нерівності між групами. Отже, феномен "прямої контрастності" навряд чи слід вважати специфічною рисою саме вітчизняної масової ГПС. Він є швидше атрибутом масової свідомості тих суспільств, члени яких протягом тривалого часу зазнавали соціально-політичної та/або соціально-економічної фрустрації. Це, у свою чергу, призвело до формування напівміфологізованих компенсаторних уявлень про "тридев'яти царства Справедливості, Добробуту та Порядку" (якими одні вважають Європу / Америку, інші – Росію, і т. ін.). Поряд із тим існування "прямої контрастності" може бути пов'язане з більш глибокими рівнями масової свідомості, зокрема з існуючими архетипами "райських земель". Тут можна пригадати відомі міфи про Атлантиду або золоте Ельдорадо, які впродовж значного часу збуджували людську уяву.

Варто також підкреслити обмеженість діапазону прояву "прямої контрастності" – вона спрацьовує лише стосовно політичних або політико-економічних образів держав; на "людському" (культурологічному) рівні (Україна як Батьківщина) цей механізм уже не проявляється. Таким чином, вказане явище пов'язане з "двоїстим" характером геополітичного образу України. Остання сприймається як "погана держава з поганою владою", але "добра країна", до якої у переважній більшості наших опитаних виражені інтерес, симпатія та побажання у процвітанні.

Виявлений нами механізм, у свою чергу, дає підстави стверджувати, що сприймання та оцінка геополітичних акторів відбувається "на фоні" інших акторів. Іншими словами, конструювання образів та уявлень щодо геополітичного світу працює за принципом "фігура–фон", як це відбувається при сприйманні у вузькому сенсі даного поняття. Уявімо собі наступну гіпотетичну ситуацію – існуюча на даний момент Україна з її мешканцями опиняється десь на африканському континенті, поміж держав, де люди масово гинуть від голоду, епідемій, міжетнічних сутичок та громадянських війн. У цьому разі у масовій ГПС наших громадян спрацював би механізм "зворотної контрастності", і власна держава сприймалася б інакше ("світле на темному"). До речі, такий ефект можна спостерігати на прикладі масової ГПС американців, більшість яких вважає власну країну "світовим лідером", зразком "справжньої демократії" і весь інший світ сприймають та оцінюють за мірою близькості до "американських ідеалів". Зазначимо, що ефект "прямої контрастності" часто штучно створюється і використовується у політичних маніпулятивних технологіях з метою нав'язування масовій свідомості "необхідних" геополітичних ідеалів та зразків (можна згадати установки типу: "жити як на Заході / Євросоюзі / провідних країнах світу", поширені в нашому суспільстві).